

KORELATI PRILAGODBE STUDIJU TIJEKOM PRVE GODINE

Katica Lacković-Grgin, Izabela Sorić
Filozofski fakultet, Zadar

UDK 378.141
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 10. 10. 1996.

Na uzorku studenata Filozofskog fakulteta u Zadru izvršena su dva ispitivanja: na početku studija i nakon godinu dana studiranja. Cilj istraživanja bio je provjeriti jesu li stilovi suočavanja mjereni upitnikom CISS Endlera i Parkera stabilne dispozicije te kakva je njihova povezanost s indikatorima pozitivne i negativne prilagodbe studiju kao i s ranije identificiranim osobnim i okolinskim prediktorima prilagodbe. Rezultati su potvrdili stabilnost triju stilova suočavanja: suočavanja usmjerenog na problem, suočavanja usmjerenog na emocije i suočavanja izbjegavanjem. Pri tome je najstabilnije suočavanje usmjereno na emocije. Pokazalo se da niti jedan stil suočavanja nije povezan s indikatorom pozitivne prilagodbe studiju, tj. sa zadovoljstvom uspjehom na prvoj godini. Indikator negativne prilagodbe, tj. procjena stresnosti prve godine, povezan je negativno sa suočavanjem usmjerenim na problem i pozitivno sa suočavanjem usmjerenim na emocije. Samopoštovanje je povezano i s pozitivnom i s negativnom prilagodbom studiju kao i sa stilovima suočavanja usmjerenih na problem i na emocije. Narav te povezanosti ukazuje na modera-torsku ulogu samopoštovanja.

UVOD

Tijekom povijesti, kao i u suvremenosti, u svim društvima i kulturama postoje tendencije strukturiranja životnog vijeka u jedinstvena, ali i međusobno povezana razdoblja razvoja. Prijelazi iz jednog razvojnog razdoblja u drugo obilježeni su ritualima koji naglašavaju individualni i društveni značaj prijelaza, a nerijetko ističu i nove razvojne zadatke u dolazećem razdoblju.

Prijelazi su dakle normativni životni događaji. Iako očekivani, oni ipak predstavljaju svojevrсну neravnotežu, a služe i kao neka vrsta mosta iz jednog razmjerno stabilnog razdoblja u drugo i drukčije razdoblje razvoja. Slično neočekivanim životnim događajima, prijelazi su stresni premda nužno ne izazivaju rastrojstvo. Oni potiču procese razvoja i promjena ličnosti, odnosno procese prilagođavanja.

Jedan od značajnih normativnih životnih događaja jest završetak srednje škole, nakon čega dio adolescentske populacije kreće prema zaposlenju, a dio se upućuje na studij. Prijelaz na sveučilište značajan je ali i stresan životni događaj jer pred mlade ljude postavlja niz novih zahtjeva (npr. nove obrazovne zadaće, izgrađivanje novih prijateljstava, snalaženje u novim uvjetima stanovanja i sl.). U adolescenata, koji zbog studija napuštaju mjesto boravka i roditeljski dom, javljaju se i problemi zbog separacije od bliskih osoba. Istraživanja Takahashia i Majima (1994) pokazuju da ako je veza između mladih i njihovih roditelja odviše prisna, oni imaju više problema u prilagodbi na studij, posebice u nalaženju prijatelja. Naše ispitivanje pokazalo je kako na početku studija oni koji su napustili roditeljski dom osjećaju veću usamljenost od onih koji ostaju živjeti s roditeljima (Lacković-Grgin i Sorić, 1995). To bi moglo značiti da je proces individualizacije (potican razvojnim zadatkom za autonomijom od roditelja) u vrijeme prijelaza na studij manje izražen te da je intraindividualna dinamika više poticana separacijom od bliskih odraslih. Vjerojatno je da proces individualizacije postaje izraženiji kasnije, tijekom studija. Na to ukazuju rezultati našeg istraživanja nakon što su studenti proveli godinu dana na studiju. Naime, usamljenost s početka studija se smanjuje, odnosno više ne postoje učinci promjene mjesta boravka na usamljenost studenata (Lacković-Grgin i Sorić, 1996).

Mnogi autori izvješćuju o negativnim promjenama što ih u mladima izaziva dolazak na sveučilište, posebice u onih koji nemaju adekvatno prethodno obrazovanje (Thombas, 1995). Posljednjih desetljeća u svijetu kao i u nas postoji povećan pritisak mlade generacije na sveučilišta, zbog čega na studij dolaze ne samo oni skromnijeg obrazovnog nego i oni skromnijeg intelektualnog stupnja. Upravo u takvih studenata neki su autori utvrdili veći stupanj depresivnosti u odnosu na ostale studente.

Također, pokazuje se da je depresivnost izraženija i u onih bruceša koji zbog studija napuštaju roditeljski dom (Oswalt i Finkelberg, 1995). Prethodno obrazovanje i promjena mjesta boravka pokazali su se dobrim prediktorima uspjeha i zadovoljstva uspjehom na kraju prvog semestra, odnosno prve godine studija (Thombas, 1995; Lacković-Grgin i Sorić, 1996).

Neka istraživanja pokazala su da zbog dolaska na studij tijekom prve godine opada i samopoštovanje adolescenata (Marron i Kayson, 1984). Međutim, takvi rezultati nisu potvrđeni u kasnijim istraživanjima u kojima je mjereno globalno samopoštovanje, kako ga je operacionalizirao Rosenberg (Lacković-Grgin i Sorić, 1995; Nurmi i Eronen, 1995). Zbog svoje stabilnosti, samopoštovanje se pokazalo dobrim prediktorom prilagodbe na studij, ali i socijalnih strategija snalaženja u sveučilišnoj sredini.

Opći složaj stresora (zahtjevi na seminarima, vježbama, ispitima, zatim odnos s profesorima i sveučilišnom administracijom), koji se može nazvati studijskim opterećenjem, pokazuje se stabilnim tijekom više generacija jednako kao i os-

obni stresori (intimni odnosi, financijske teškoće, uvjeti stanovanja i prehrane) (Murphy i Archer, 1996). Opisani stresori izazivaju više rastrojstva u mlađih negoli u starijih studenata (prema Sher i suradnici, 1996).

Prilagodba na studij tijekom prve godine studija pored prethodnog obrazovanja, mjesta boravka i samopoštovanja mogla bi, sukladno procesnom modelu stresa, ovisiti i o načinima suočavanja sa spomenutim akademskim stresorima. Pri tome, zbog stabilnosti složaja stresora u studentskoj ulozi kao i zbog salijentnosti te uloge čini se razložnim ispitati stil suočavanja a ne situacijski specifično suočavanje. Naime, iako je interakcija osobe i okoline dinamična pa osoba za različite situacije koristi različite strategije suočavanja, pretpostavlja se da ona ipak tendira "klasi" reakcija koje imaju zajedničko obilježje. "Klase" reakcija mogu se očekivati osobito tada kad postoje i "klase" za ulogu tipičnih situacija.

U istraživanjima koja su se bavila ulogom stabilnih crta ličnosti u procesu stresa (npr. crta iz tzv. *big-five* modela, zatim osobne čvrstoće, lokusa kontrole i samopoštovanja) ima indikacija da samopoštovanje utječe na strategije suočavanja sa stresom u smislu da osobe nižeg samopoštovanja češće koriste strategiju izbjegavanja (prema Lacković-Grgin i Grgin, 1996). Zato će nas u ovom radu interesirati ne samo kakva je povezanost strategija suočavanja s indikatorima prilagodbe studiju nego i kakva je povezanost samopoštovanja i stilova suočavanja.

U recentnoj literaturi malo je radova o stilovima suočavanja s akademskim stresorima u studenata te o njihovu odnosu s pozitivnom, odnosno negativnom, prilagodbom studiju ili pak o odnosu stilova suočavanja i nekih stabilnih crta ličnosti. U jednom radu izvješćuje se da su dnevne teškoće u životu studenata mnogo bolji prediktori njihove prilagodbe na studij negoli veliki stresni događaji (Rowlinson i Felner, 1988). Iako rađeni na sličnim uzorcima ispitanika, postojeći radovi teško su usporedivi jer su korištene vrlo heterogene mjere suočavanja, problematičnih metrijskih svojstava, a i vrlo su različiti stupnjevi statističkih analiza prikupljenih podataka. U radu Stewarta i Schwarzera (1996) korišten je upitnik COPE Carvera i suradnika za koji spomenuti autori nalaze da je skromne valjanosti i pouzdanosti. Dimenzije suočavanja, koje su se replicirale u dvije vremenske točke mjerenja i bile nešto pouzdanije, analizirane su u odnosu na akademski uspjeh studenata medicine. Pokazalo se da oni koji za suočavanje sa stresom na studiju koriste humor i poricanje imaju slabiji uspjeh od onih koji koriste planiranje rada i prihvaćanje realnosti.

Zbog psihometrijskih nedostataka mnogih ljestvica za mjerenje suočavanja kao i zbog konceptualnih neslaganja glede suočavanja, Endler i Parker (1992) konstruiraju ljestvicu Coping Inventory for Stressful Situations (CISS). Ta ljestvica mjeri tri dimenzije suočavanja, odnosno stila suočavanja, i to: orijentaciju na problem, orijentaciju na emocije i izbjegavanje (koje u sebi uključuje dvije podljestvice: distrakciju i socijalnu diverziju). Ovu ljestvicu u više smo na-

vrata koristili pri istraživanjima stresa u različitim ulogama. Na nekoliko naših uzoraka replicirala se faktorska struktura o kojoj referiraju autori ljestvice. Ponešto je u uzorcima različita upotrebljivost nekih tvrdnji iz pojedinih podljestvica, što se objasnilo kulturološkim razlikama, ali i razlikama u naravi i složaju stresora u pojedinim ulogama (Grgin, Sorić i Kale, 1995; Gregov i Proković, 1996; Ždero, 1996).

Jedan od ciljeva ovog rada jest daljnje provjeravanje Endlerove i Parkerove ljestvice, tj. utvrđivanje njezine pouzdanosti metodom test-retest. To je i teorijski relevantno jer će se ispitati je li pojedini stil suočavanja u pojedinca u vremenu stabilan ili nije. Glavni cilj ovog rada jest utvrditi kakva je povezanost između stilova suočavanja i indikatora pozitivne i negativne prilagodbe studiju te kakva je povezanost, u prethodnom radu identificiranih, prediktora prilagodbe (samopoštovanja, mjesta boravka i studijskih opterećenja) sa stilovima suočavanja.

METODA

Ispitanici su bili studenti koji su akademske godine 1992/93. upisali prvu godinu studija na Filozofskom fakultetu u Zadru.

Ispitivanje te generacije studenata obavljeno je dva puta, i to: šest tjedana nakon početka studija (t1) i nakon dvanaest mjeseci (t2). U oba ispitivanja primijenjen je upitnik SUA 92', a u uzorak su ušli studenti koji su potpuno popunili upitnik. U uzorku dominiraju djevojke jer je takva spolna struktura studenata ovog fakulteta.

Instrumenti ispitivanja. Iz upitnika SUA 92', a za potrebe ovoga rada, analizirani su podaci o mjestu boravka (je li promijenjeno ili ne zbog dolaska na studij), zatim podaci iz ljestvice koja mjeri studijsko opterećenje i Rosenbergove ljestvice samopoštovanja. Rosenbergova ljestvica mjeri globalno samopoštovanje a sastoji se od 10 čestica. Pouzdanost ljestvice tipa unutarnje konzistencije utvrđena u ovom ispitivanju iznosi .83. Njezina jednofaktorska struktura kao i slične vrijednosti koeficijenata pouzdanosti utvrđene su i u nizu stranih i domaćih istraživanja. Upitnik o trajnim opterećenjima na studiju, a za svrhe ispitivanja, sastavile su autorice ovoga rada. Faktorskom analizom utvrđena su dva dobro interpretabilna faktora koji su objasnili 54 posto zajedničke varijance. Načinjene su dvije podljestvice sa po 6 čestica. Za podljestvicu "Studijsko opterećenje" Cronbach alpha iznosi .74, a tipična čestica glasi: "Opterećuju me brojna predavanja i vježbe". Analizirani su i podaci iz Endlerova i Parkerova upitnika o stilovima suočavanja (CISS), koji se sastoji od 48 čestica. Ispitanici trebaju na ljestvici od 5 stupnjeva procijeniti čestinu korištenja određenih tipova aktiviteta pri susretu s teškom, stresnom ili uznemirujućom situacijom. Podaci prikupljeni u prvome mjerenju (t1) podvrgnuti su konfirmatornoj faktorskoj analizi na zajedničke faktore. Dobivena su četiri faktora, tj. replicirala se faktorska struktura upitnika o kakvoj izvješćuju autori. Na

osnovi toga formirane su četiri podljestvice za mjerenje stilova: suočavanje usmjereno na problem, suočavanje usmjereno na emocije, distrakcija i socijalna diverzija. Podrobnije analize ovih podljestvica iznijet će se u poglavlju o rezultatima.

Osim navedenog, u drugom ispitivanju prikupljeni su i podaci o subjektivnoj procjeni zadovoljstva uspjehom na studiju prve godine (na ljestvici od 5 stupnjeva) kao i procjene koliko je studijska godina bila stresna (na ljestvici od 5 stupnjeva). Te mjere služe kao indikatori pozitivne, odnosno negativne prilagodbe studiju.

U prvom mjerenju (t1) obuhvaćeno je 288 studenata. Međutim, u samoj pripremi drugog ispitivanja otkrilo se da je zbog ratnih operacija u Zadru tijekom studijske godine mnogo studenata napustilo fakultet. Neki su otišli u druga sveučilišna središta, neki u strane zemlje, a neki su jednostavno prekinuli studij. Zato je u drugom mjerenju (t2) obuhvaćeno 129 studenata koji su potpuno popunili upitnik. Da bi se provjerilo je li došlo do "trošenja" uzorka, izvršene su usporedbe skupina "ostali" i "otišli" u svim relevantnim varijablama (Lacković-Grgin i Sorić, 1996). Utvrđeno je da se te skupine međusobno ne razlikuju.

REZULTATI

Iz podljestvica koje mjere različite stilove suočavanja, a koje su formirane na osnovi konfirmatorne faktorske analize, isključene su čestice čija su faktorska zasićenja bila niža od .30. Stoga, za razliku od originalne verzije upitnika CISS, svaka podljestvica ne sadrži 16 čestica. Rezultati na svakoj podljestvici ponovno su faktorski analizirani na zajedničke faktore. Nakon što su dobivene jednofaktorske solucije za svaku su ljestvicu izvršene analize čestica te je utvrđena njezina unutarnja konzistencija.

Tablica 1

Rezultati faktorske analize podljestvice suočavanja usmjerelog na problem (N=288)

Tvrdnje	F1	h
2. Usmjerim se na problem kako bih ga riješio	.5675	.3220
6. Činim ono što mislim da je najbolje	.4473	.2000
26. Odmah pokušavam popraviti stvari	.5762	.3320
27. Razmišljam o događaju i učim na vlastitim greškama	.5411	.2928
36. Analiziram problem prije nego reagiram	.5165	.2668
41. Kontroliram situaciju	.6477	.4196
42. Dodatno se trudim srediti stvari.	.6354	.4037
43. Nalazim nekoliko različitih rješenja problema	.3869	.1497
47. Organiziram se tako da mogu vladati situacijom	.6915	.4718
Eigen vrijednost	2.8647	
% objašnjene varijance	31.84	

Napomena: redni broj čestice odgovara onome iz originalnog upitnika CISS

Tablica 2
Rezultati analize čestica podljestvice suočavanja usmjerenog na problem

Redni broj tvrdnje	r_{it}^*
2.	.4991
6.	.3972
26.	.5182
27.	.4927
36.	.4520
41.	.5544
42.	.5660
43.	.3414
47.	.6066
Cronbach alpha	.80

r_{it}^* – korelacija čestice s ukupnim rezultatom ako je uklonjen varijabilitet čestice iz ukupnog rezultata

Tablica 3
Rezultati faktorske analize podljestvice suočavanja usmjerenog na emocije (N=288)

Tvrdnje	F1	h
5. Prekoravam se zbog odugovlačenja	.3254	.1059
7. Zaokupljen sam brigama i problemima	.5913	.3496
8. Predbacujem sebi što sam se doveo u ovakvu situaciju	.5178	.2682
13. Strepim zbog nesposobnosti suočavanja s problemima	.6447	.4157
14. Postajem jako napet	.7065	.4991
17. Prekoravam se što situaciju previše emocionalno doživljavam	.4407	.1942
19. Postajem jako uznemiren	.5528	.3055
22. Prekoravam se što ne znam što mi je činiti	.4912	.2413
25. "Sledim se" i ne znam što radim	.4700	.2209
28. Poželim da mogu promijeniti ono što se dogodilo	.4065	.1652
33. Govorim sebi da se ovo više neće ponoviti	.3918	.1535
34. Usredotočim se na svoje glavne nedostatke	.3223	.1039
38. Naljutim se	.4510	.2034
39. Mijenjam redoslijed onoga što mi je najbitnije	.3713	.1379
44. Isključujem se i izbjegavam situaciju	.4141	.1715
45. Iskalim se na drugim ljudima	.4150	.1723
Eigen vrijednost	3.7080	
% objašnjene varijance	23.20	

Tablica 4

Rezultati analize čestica podljestvice suočavanja usmjerenog na emocije (N=288)

Redni broj tvrdnje	r_{it}^*
5.	.2966
7.	.5237
8.	.4729
13.	.5695
14.	.6156
17.	.4166
19.	.4944
22.	.4419
25.	.4147
28.	.3677
33.	.3645
34.	.3008
38.	.4231
39.	.3384
44.	.3637
45.	.3740
Cronbach alpha	.82

r_{it}^* - korelacija čestice s ukupnim rezultatom ako je uklonjen varijabilitet čestice iz ukupnog rezultata

Tablica 5

Rezultati faktorske analize podljestvice distrakcije (N=288)

Tvrdnje	F1	h
9. Razgledavam izloge	.5675	.3220
12. Častim se omiljenim jelom i pićem	.4473	.2000
18. Izlazim na jelo i piće	.5762	.3320
20. Kupim nešto za sebe	.5411	.2928
23. Odlazim na zabavu (tulum, party)	.5165	.2668
40. Idem u kino (pogledam film)	.6477	.4196
48. Gledam TV.	.6354	.4037
Eigen vrijednost	2.0335	
% objašnjene varijance	29.05	

Tablica 6
Rezultati analize čestica podljestvice distrakcije

Redni broj tvrdnje	r_{it}^*
9.	.4625
12.	.4740
18.	.4118
20.	.5970
23.	.3815
40.	.4117
48.	.3570
Cronbach alpha	.73

r_{it}^* - korelacija čestice s ukupnim rezultatom ako je uklonjen varijabilitet čestice iz ukupnog rezultata

Tablica 7
Rezultati faktorske analize podljestvice socijalna diverzija (N=288)

Tvrdnje	F1	h
4. Nastojim biti s drugim ljudima	.3815	.1455
29. Posjećujem prijatelja	.7587	.5757
31. Provodim vrijeme s osobom koju cijenim	.7469	.5579
32. Idem prošetati	.4795	.2299
35. Razgovaram s nekim čiji savjet cijenim	.5586	.3120
37. Telefoniram prijatelju	.6573	.4294
Eigen vrijednost	2.2504	
% objašnjene varijance	37.50	

Tablica 8
Rezultati analize čestica podljestvice socijalna diverzija

Redni broj tvrdnje	r_{it}^*
4.	.3262
29.	.6430
31.	.6261
32.	.4198
35.	.4780
37.	.5530
Cronbach alpha	.76

r_{it}^* - korelacija čestice s ukupnim rezultatom ako je uklonjen varijabilitet čestice iz ukupnog rezultata

Tablica 9
Korelacije među faktorima upitnika CISS

Faktori	FP	FEF	DISTR	FSOCDIV
Faktor suočavanja usmjerenog na problem (FP)	1.000	-.2996**	.0577	.3635**
Faktor suočavanja usmjerenog na emocije (FE)		1.000	.1951*	.1416*
Faktor suočavanja distrakcijom (FDISTR)			1.000	.4144**
Faktor suočavanja socijalnom diverzijom (FSOCDIV)				1.000

Napomena: r* – značajna na razini od 5 posto; r** - značajna na razini od 1 posto

Zbog relativno visoke i značajne povezanosti između rezultata na podljestvicama distrakcije i socijalne diverzije, Endler i Parker obje podljestvice tretiraju kao jednu koja mjeri strategiju suočavanja izbjegavanjem. Nakon formiranja takve jedinstvene ljestvice suočavanja izbjegavanjem provjerena je njezina unutarnja konzistencija i utvrđen Cronbach alpha u iznosu od .80.

Nakon ovih analiza koje su provedene na podacima 288 ispitanika, u daljnjoj obradi koristit će se rezultati 129 ispitanika (skupina "ostali") na ljestvicama suočavanja usmjerenog na problem (FP), suočavanja usmjerenog na emocije (FE) i suočavanja izbjegavanjem (FI).

Tablica 10
Rezultati usporedbe stilova suočavanja za skupinu "ostali" (N=129) u prvom i drugom mjerenju

Suočavanje usmjerenom na problem											
Prvo mjerenje (t1)			Drugo mjerenje (t2)								
M	SD	Alpha	M	SD	Alpha	At. r	r	p	t	p	
33.03	4.58	.80	33.62	4.18	.78	.76	.60	.001	-1.67		
Suočavanje usmjerenom na emocije											
Prvo mjerenje (t1)			Drugo mjerenje (t2)								
M	SD	Alpha	M	SD	Alpha	At. r	r	p	t	p	
49.05	8.06	.79	47.81	9.12	.87	.86	.71	.001	2.12	.04	
Suočavanje izbjegavanjem											
Prvo mjerenje (t1)			Drugo mjerenje (t2)								
M	SD	Alpha	M	SD	Alpha	At. r	r	p	t	p	
39.9	97.18	.76	39.70	7.82	.82	.77	.61	.001	.49		

Iz vrijednosti atenuiranih koeficijenata korelacije vidi se da su interindividualne razlike u stilovima suočavanja relativno stabilne u vremenu. Pri tome vrijednosti t-testa ukazuju da je suočavanje usmjerenom na problem i suočavanje izbjegavanjem nepromijenjeno, dok se suočavanje usmjerenom na emocije pri drugom mjerenju značajno smanjilo.

Tablica 11
Matrica interkorelacija ispitivanih varijabli (N=129)

Varijable	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Zadovoljstvo uspjehom	1.00	-.17	.12	-.07	.29**	.19	-.17	-.11
2. Procjena stresnosti		1.00	-.31**	.33**	-.37**	-.22*	.29**	.01
3. Mjesto boravka			1.00	-.28**	.19	.13	-.12	.03
4. Studijsko opterećenje				1.00	-.16	-.04	.11	-.04
5. Samopoštovanje					1.00	.54**	-.55**	.16
6.Suoč. usmjereno na problem						1.00	-.34**	.18
7.Suoč. usmjereno na emocije							1.00	.03
8.Suočavanje izbjegavanjem								1.00

Napomene: * – značajna na razini od 5 posto; ** – značajna na razini od 1 posto
Varijable 1 i 2 mjerene su u t_2 , a ostale su mjerene u t_1

RASPRAVA

Jedan od ciljeva ovog istraživanja bio je metrijski provjeriti upitnik CISS Endlera i Parkera. Analiza podataka prikupljenih tim upitnikom potvrdila je faktorsku strukturu o kakvoj referiraju autori upitnika, iako se na uzorku naših ispitanika sve čestice nisu pokazale primjenjivima. Najviše neprimjenjivih (njih 7) u ljestvici je suočavanja usmjerenog na problem. To su čestice koje se odnose na kognitivni aspekt suočavanja (npr. "Mislim o tome kako sam riješio slične probleme", "Izdvajam ono što mi je najbitnije"). Čestice koje se odnose na ponašajni aspekt suočavanja pokazale su se adekvatnijim (npr. "Odmah pokušavam srediti stvari", "Kontroliram situaciju"). Slično je i s neprimjenjivim česticama u podljestvici izbjegavanja, u kojoj su se također pokazale boljima one koje se odnose na ponašajni aspekt tog stila suočavanja. Sve čestice pokazale su se primjenjivim jedino u podljestvici suočavanja usmjerenog na emocije.

Endler i Parker su pri konstrukciji upitnika CISS očito respektirali definicijska određenja suočavanja od kojih mnoga naglašavaju da je riječ o kognitivnim i ponašajnim naporima... da bi se stresna situacija nadvladala... (npr. Stone i Neale, 1984; Lazarus i Folkman, 1984). Čini se da je orijentaciji naših ispitanika na ponašajni aspekt pridonijela uputa u kojoj se tražilo da procijene u kojoj mjeri koriste određeni tip aktiviteta (opisan u tvrdnji). Možda je to shvaćeno kao vanjsko ponašanje, dok je kognitivni aspekt shvaćen kao priprema za akciju. Ovu pretpostavku valjalo bi provjeriti.

Korištene adaptirane ljestvice stilova suočavanja, osim solidne pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije, imaju zadovoljavajuću pouzdanost tipa test-retest.

Ako se stabilnost dimenzije odnosi na složaje jednakosti interindividualnih razlika u više vremenskih točaka, onda naše ispitivanje potvrđuje da su stilovi

suočavanja stabilni. Pri tome, suočavanje usmjereno na emocije nešto je stabilnije od suočavanja usmjerenog na problem i suočavanja izbjegavanjem. Može se spekulirati da je to zato što suočavanje usmjereno na emocije predstavlja pretežito konstitucijski odgovor organizma dok su druga dva stila suočavanja više stečena tijekom procesa socijalizacije. Neki autori čak naglašavaju vrijednost učenja vještina suočavanja usmjerenih na problem kako bi se osobama pomoglo svladati teškoće tijekom životnih prijelaza (Brammer, 1992). Da je suočavanje usmjereno na problem i suočavanje izbjegavanjem više uvjetovano učenjem u procesu socijalizacije, ukazuje i značajna povezanost ($r=.36$) faktora suočavanja usmjerenog na problem i faktora suočavanja socijalnom diverzijom. Socijalna diverzija u ovom je upitniku uglavnom operacionalizirana u terminima druženja i razgovora s bliskim osobama. Takvim se osobama ljudi obraćaju i da bi socijalizirali svoje probleme a ne samo da bi ih "zaboravili". Studenti u takvim susretima mogu i učiti vještine svladavanja problema. Nešto manja stabilnost suočavanja usmjerenog na problem mogla bi se objasniti i time što ispitani studenti studiraju na različitim studijskim grupama, pa je suočavanje usmjereno na problem možda i pod utjecajem tih specifičnih situacija na studiju. U prilog ideje da je suočavanje usmjereno na emocije više konstitucijski uvjetovano govori i podatak da je ono izraženije u razdoblju prijelaza na studij negoli nakon godinu dana. Više autora ukazuje da je osnovna funkcija suočavanja usmjerenog na emocije smanjenje stresnog doživljaja te da je taj način suočavanja izraženiji u situacijama koje su nove i nepoznate. Početak studija takva je situacija.

Zanimljivo je da niti jedan stil suočavanja nije značajno povezan s indikatorom pozitivne prilagodbe studiju, tj. sa subjektivnom procjenom zadovoljstva uspjehom na prvoj godini studija. Taj indikator pozitivne prilagodbe povezan je sa samopoštovanjem i – kako je to utvrđeno u ranijem radu (Lacković-Grgin i Sorić, 1996) – s uspjehom u srednjoj školi i (ne)primanjem stipendije. Nasuprot nepostojanju značajnih korelacija između stilova suočavanja i zadovoljstva uspjehom na studiju, postoji značajna povezanost stilova suočavanja usmjerenih na problem i na emocije s indikatorom negativne prilagodbe, tj. s procjenom stresnosti prve godine studija. Pri tome je usmjerenost na problem negativno povezana s procjenom stresnosti, dok je suočavanje usmjereno na emocije pozitivno povezano sa stresnošću. Ovaj nalaz u skladu je s empirijskim podacima nekih drugih autora da su akcije usmjerene na problem češće povezane s dobrom prilagodbom (Holahan i Moss, 1985; Stewart i Schwarzer, 1996). Suočavanje usmjereno na emocije, ali i suočavanje izbjegavanjem, češće su povezani sa slabom prilagodbom (Jorgensen i Dusek, 1990).

Osim s navedena dva stila suočavanja, negativna prilagodba povezana je s većinom varijabli uključenih u ovu analizu. Iz vrijednosti koeficijenata korelacije vidi se da je negativna prilagodba povezana uz promjenu mjesta boravka zbog studija, uz percepciju većih studijskih opterećenja te uz niže samopoštovanje. Nadalje, iz matrice interkorelacija vidi se da je nisko samopoštovanje povezano s visokim suočavanjem usmjerenim na emocije. Kako je taj stil suoča-

vanja povezan i s visokom procjenom stresnosti, dakle s negativnom prilagodbom, čini se da je samopoštovanje moderatorska varijabla. To tim više što je, na drugoj strani, visoko samopoštovanje pozitivno povezano sa suočavanjem usmjerenim na problem, a ono je negativno povezano s procjenom stresnosti.

Međutim samopoštovanje je i samo negativno povezano s procjenom stresnosti. Nažalost, razina statističke analize ne omogućuje nam zaključivanje o moderatorskom i izravnom učinku samopoštovanja na negativnu prilagodbu. Ipak, u prilog takvoj mogućnosti govore empirijski podaci nekih autora. Nalazi se da osobe niskog globalnog samopoštovanja tendiraju većoj generalizaciji negativnih događaja, a da nakon negativnih iskustava imaju značajno negativnije afekte (Stake i suradnici, 1995). Logično je da one tada više koriste suočavanje usmjereno na emocije i imaju slabiju prilagodbu. Autori koji su koristili kauzalnu strukturalnu analizu (Jerusalem i Schwarzer, 1994; Jalajas, 1994) našli su da visoko samopoštovanje smanjuje percepciju stresnosti i utječe na veće korištenje suočavanja usmjerenog problemu te da pored moderatorske uloge samopoštovanje iskazuje i izravne učinke na stresne ishode.

Uzeti zajedno, rezultati ovog, kao i našeg prethodnog rada o prijelazu na studij i prilagodbi studiju (Lacković-Grgin i Sorić, 1996) sukladni su rezultatima stranih autora spominjanih u uvodu. Naše je istraživanje, za razliku od spominjanih, obuhvatilo veći broj osobnih i okolinskih varijabli kao mogućih korelata prilagodbe studiju. Pokazalo se da su korelati za pozitivnu i negativnu prilagodbu različiti. Jedino se samopoštovanje pokazalo značajno povezano i s pozitivnom i s negativnom prilagodbom.

LITERATURA

- Brammer, L.M. (1992): Coping with life transitions, *International Journal for the Advancement of Counselling*, 15, 123-153.
- Endler, N.S. and Parker, J.D.A. (1992): The Multidimensional Assessment of Coping: Concepts, Issues, and Measurement, *Personality Psychology in Europe*, 4, 377-390.
- Gregov, Lj. i Proroković, A. (1996): Načini suočavanja sa stresom kod prognanika, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, Razdio FPSP, 34(11), 41-53.
- Grgin, T., Sorić, I. i Kale, I. (1995): Stres kod nastavnika i načini suočavanja sa stresom, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, Razdio FPSP, 33(10), 45-56.
- Holahan, C.J. and Moos, R.H. (1985): Life Stress and Health: Personality, Coping and Family Support in Stress Resistance, *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 739-747.
- Jalajas, D.S. (1994): The Role of Self-esteem in the Stress Process: Empirical Results From Job Hunting, *Journal of Applied Social Psychology*, 24, 22, 1984-2001.
- Jerusalem, M. and Schwarzer, R. (1989): Anxiety and self-concept as antecedents of stress and coping: A longitudinal study with German and Turkish adolescents, *Personality and Individual Differences*, 10, 7, 785-792.
- Jorgensen, R. S. and Dusek, J.B. (1990): Adolescent Adjustment and Coping Strategies, *Journal of Personality*, 58, 3, 504-513.

- Lacković-Grgin, K. i Sorić, I. (1995): Samopoštovanje i usamljenost studenata na početku studija, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, Razdio FPSP, 33(10), 25-32.
- Lacković-Grgin, K. i Sorić, I. (1996): Prijelaz i prilagodba studenata na studij: jednogodišnje praćenje, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, Razdio FPSP, 34(11), 53-65.
- Lacković-Grgin, K. i Grgin, T. (1996): Ličnost u procesu stresa, *Rukopis rada u tisku*.
- Lazarus, R.S. and Folkman, S. (1984): *Stress, Appraisal, and Coping*, Springer Publishing Comp. New York.
- Marron, J.A. and Kayson, W.A. (1984): Effects of living status, gender, and year in college on college students' self-esteem and life-change experiences, *Psychological Reports*, 55, 811-814.
- Murphy, M.C. and Archer, J.Jr. (1996): Stressors on the College Campus: A Comparison of 1985 and 1993, *Journal of College Student Development*, 37, 1, 20-28.
- Nurmi, J.E. and Eronen, S. (1995): Self-esteem and social strategies in the context of transition to university: a cross-lagged longitudinal study, *Poster na VII Europskoj konferenciji iz razvojnje psihologije* (osobna razmjena s prvim autorom).
- Oswalt, R. and Finkelberg, S. (1995): College Depression: Causes, Duration, and Coping, *Psychological Reports*, 77, 858.
- Rowlison, R.T. and Felner, R.D. (1988): Major life events, hassles, and adaptation in adolescence: Confounding in the conceptualization and measurement of life stress and adjustment revisited, *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 432-444.
- Sher, K.J., Wood, P.K. and Gotham, H.J. (1996): The Course of Psychological Distress in College: A Prospective High-Risk Study, *Journal of College Student Development*, 37, 1, 42-51.
- Stake, J.E., Huff, L. and Zand, D. (1995): Trait Self-Esteem, positive and negative events, and event-specific shifts in self-evaluation and affect, *Journal of Research in Personality*, 22, 223-241.
- Stewart, S.M. and Schwarzer, R. (1996): Stability of coping in Hong-Kong medical students: a longitudinal study, *Personality and Individual Differences*, 20, 2, 245-255.
- Stone, A.A. and Neale, J.M. (1984): New Measure of Daily Coping: Development and Preliminary Results, *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 892-906.
- Takahashi, K. and Majima, N. (1994): Transition From Home to College Dormitory: The Role of Preestablished Affective Relationships in Adjustment to a New Life, *Journal of Research in Adolescence*, 4, 3, 367-384.
- Thombas, D.L. (1995): Problem Behavior and Academic Achievement Among First-Semester College Freshmen, *Journal of College Student Development*, 3, 36, 280-288.
- Ždero, V. (1996): Provjera Endlerova modela anksioznosti i načina suočavanja sa stresom, *Diplomska radnja*, Filozofski fakultet u Zadru.

CORRELATES OF ADJUSTMENT TO THE UNIVERSITY AMONGST FIRST-YEAR STUDENTS

Katica Lacković-Grgin, Izabela Sorić
Faculty of Philosophy, Zadar

Two investigations were carried out on a sample of students attending the Faculty of Philosophy in Zadar: one at the beginning of the study period and the other after the freshman year. The purpose of the investigation was to establish whether the styles of coping measured by Endler's and Parker's CISS questionnaire are stable dispositions and to see how they connect with indicators of positive and negative adjustment to being a student and with priorly identified individual and environmental predictors of adjustment. Results confirm the stability of three styles of coping: problem-focused coping strategies, emotion-focused and avoidance coping strategies. Amongst these the most stable strategy is the emotion-focused one. It was shown that none of the styles of coping was connected with the indicator of positive adjustment to study, that is, with satisfaction regarding educational success during the freshman year. The indicator of negative adjustment, that is, the evaluation of stress during the freshman year is negatively connected with problem-focused coping strategies and positively with emotion-focused strategies. Self-esteem is connected both with positive and negative adjustment to being a student and with the styles of problem-focused and emotion-focused coping strategies. The nature of this connection indicates the moderating role played by self-esteem.

KORRELATE ZUR EINGEWÖHNUNG VON STUDENTEN IM ERSTEN STUDIENJAHR

Katica Lacković-Grgin, Izabela Sorić
Philosophische Fakultät Zadar

In einer Gruppe von Studenten des ersten Studienjahrs der Philosophischen Fakultät in Zadar wurden zu Beginn und nach Abschluß der Vorlesungen zwei Untersuchungen durchgeführt. Das Ziel war, die Anpassung der Studenten an die für sie neuen Studienverhältnisse zu prüfen, d.h.: 1) haben die anhand des CISS-Fragebogens nach Endler und Parker ermittelten Arten der Konfrontierung eine stabile Disposition?, 2) auf welche Weise sind diese Konfrontierungsarten mit den Indikatoren für die positive bzw. negative Anpassung an das Studium verbunden? und 3) in welchem Zusammenhang stehen diese Konfrontierungsweisen mit den zuvor ermittelten persönlichen und umgebungsbedingten Prädiktoren der Anpassung? Die Ergebnisse bestätigten die Stabilität dreier Konfrontierungsweisen: Konfrontierung durch Ausrichtung auf das Problem, Konfrontierung durch gefühlsmäßige Reaktion und Konfrontierung durch Ausweichen. Die größte Stabilität erwies sich im Falle der Konfrontierung durch gefühlsmäßige Reaktionen. Die Untersuchung ergab, daß keine der Konfrontierungsweisen mit dem Indikator für positive Anpassung an das Studium, d.h. mit Zufriedenheit durch Lernerfolg im ersten Studienjahr verbunden ist. Der Indikator für negative Anpassung, d.h. das Erlebnis des ersten Studienjahres als Streß, ist auf negative Weise mit der Konfrontierung durch Ausrichtung auf das Problem, auf positive Weise wiederum mit der Konfrontierung durch gefühlsmäßige Reaktionen verbunden. Der Faktor der Selbstachtung steht in Zusammenhang mit der positiven bzw. negativen Anpassung an das Studium sowie mit den Konfrontierungsweisen der Konzentrierung auf das Problem und des gefühlsmäßigen Reagierens. Dieser Umstand verweist auf die wichtige Rolle, die der Selbstachtung zukommt.